

Nørholm

Kulturmiljøet omkring en vestjysk herregård

Af: Jannie Uhre Ejstrud

Herregården Nørholm ligger mellem Tistrup og Varde. Den nuværende hovedbygning på Nørholm Gods er opført af Andreas Charles Teilmann i 1780. Fra 1880'erne er bevaret en hestestald (1882), et brændselshus (1883) og et forpagterhus (1885). I 1954 nedbrændte ladegården fra 1766, hvorefter nye avlsbygninger blev opført ved A. Wagner Smitt. Hovedbygningen med sidelænger, portbygningen, læmurene og den tilhørende vandmølle er i dag fredede.

Nørholm i middelalderen

Nørholm kan dateres tilbage til slutningen af 1300-tallet, hvor den daværende borg tilhørte Ridder Jon Jakobsen Lange. Ridder Lange var ikke hvem som helst. Han var bl.a. med ved kongevalget i Kalmar og med til at stadfæste Dronning Margrethe I's testamente i 1401. Selve bebyggelsen, der dengang lå et andet sted på godsets jorder, var opført på et voldsted, som dog allerede blev delvist sløjft i 1406.

Nørholm i 1600-tallet

Den første bygning på herregårdens nuværende plads blev opført i midten af 1600-tallet af Iver Vind. Det var et lille hus i forhold til i dag, 24 fag med kælder, men stort for tidens standarder. Hen ad vejen blev bygningen udvidet med to sidefløje, som blev flyttet dertil fra Agerkrog. Iver Vind var medlem af Rigsrådet og oversekretær i Danske Kancelli (kongerigets regeringskontor). Under ham oplevede Nørholm en gevaldig vækst, og allerede i 1647 fik han kongelig bevilling på at oprette sit eget birk, dvs. en retskreds, hvor han i det daglige var kongens lokale repræsentant.

Teilmann-slægten på Nørholm

Den nuværende hovedbygning er fra 1780 og opført af Andreas Charles Teilmann. A.C. Teilmann er gået over i Danmarkshistorien som en af Oplysningstidens pionerer. Han var en ihærdig forfatter af politiske tekster, fortaler for stavnsbåndets ophævelse, og han forstod at bruge ny viden om landbrug til forbedring af produktionen på godset, f.eks. ved at anvende mergel til kultivering. Teilmann og hans slægt satte et særligt præg på både Nørholm gods og de tilhørende kirker i Thorstrup, Hodde, Tistrup, Horne og Ansager. I toppen af kirkespirene i Thorstrup, Tistrup, Horne og Ansager samt på Nørholms tag knejser stadig den Teilmannske trane, der som vindfløj skuer ud over de gamle Nørholm-jorder.

Blodskam og spøgeri

Karen Strangesen, der i 1596 blev gift med Hans Lange, beskrives som et slet menneske, der "skikkede sig ilde". En af hendes sønner, Iver Lange, skikkede sig heller ikke så pænt. Han dyrkede blodskam med sin søster Ellen, som fik et barn, der blev dræbt. Iver Lange nåede at flygte fra landet, da det blev opdaget. Søsteren var ikke så heldig: Hun blev dømt til døden og henrettet ved halshugning med sværd i København i 1628. Anklageren i søsterens retssag var Iver Vind – som få år efter købte Nørholm af den ulykkelige fader.

Om den senere ejer Stefan Nielsen Ehrenfeld fortælles det, at han stadig går rundt på gården med raslende landmålerkæder, som han skulle have brugt lidt for kreativt efter bøndernes smag, da han engang tilranede sig et stykke mark ved Endrupholm.

Slægter på Nørholm

1390-1444: Lange

1444-1596: Strangesen

1596-1631: Lange

1631-1677: Vind

1677-1686: Bille

1686-1726: Lassen

1726-1742: Ehrenfeld

1742-1790: Teilmann

1790-1812: Rosenørn

1812-1929: Rosenørn-Teilmann

1929-1979: Rosenørn-Lehn

1979- : Nielsen

Nørholm Vandmølle

Vandmøllen til Nørholm Gods nævnes første gang i 1406 i en retssag sammen med

borgen, hvor vandmøllen dømtes dels til kirken og dels til skattejord til kronen. Der nævnes i sagen, at såvel borg som mølle er opført for længe siden. I 1524 lykkedes det Nørholms ejere at tilbagekøbe jorden fra kronen og således igen at blive ejer af grunden, hvorpå såvel godset som møllen ligger.

Møllens opland var ganske stort, idet den malede for 215 gårde og 41 huse omfattende i alt 6.593 tdr. land.

Teglværker til Nørholm Gods

De gule tegl på Nørholm Gods skiller sig ud fra de ellers ofte røde sten i området. Stenene blev brændt af lokalt ler i området. Flere steder på egnen kan man stadig støde på stednavnet 'teglgård' eller 'teglade'. Et af de lokale teglværker til Nørholm lå syd for Frisvad Mølle. Teglgrovene er stadig tydelige i landskabet her.

Kulturmiljøet på Historisk Atlas

En herregård er mere end bare en hovedbygning. Herregårdens arealer strakte sig over flere sogne, og det har sat sit præg på landskabet. På [Historisk Atlas](#) kan du finde sporene i Nørholms kulturlandskab. Skriv blot Nørholm i søgefeltet.